

Wojciech Mazur

POD WIATR

Francja i lotnictwo wojskowe II Rzeczypospolitej
1921-1938

Pod wiatr

Francja i lotnictwo wojskowe II Rzeczypospolitej (1921-1938)

SOCIETAS

seria pod redakcją
BOGDANA SZLACHTY

89

Wojciech Mazur

Pod wiatr

Francja i lotnictwo wojskowe II Rzeczypospolitej (1921-1938)

Kraków

© Copyright by Wojciech Mazur, 2015

Recenzent:
dr hab. Piotr Biliński, prof. UJ

Opracowanie redakcyjne:
Ewa Popielarz

Projekt okładki:
Magda Dębicka

Na okładce wykorzystano fotografię ze zbiorów autora

Publikacja dofinansowana przez Instytut Studiów Międzykulturowych
Uniwersytetu Jagiellońskiego

ISBN 978-83-7638-657-7 (wersja papierowa)
ISBN 978-83-7638-658-4 (e-book)
DOI: 10.12797/9788376386577

KSIĘGARNIA AKADEMICKA
ul. św. Anny 6, 31-008 Kraków
tel./faks: 12 431 27 43, 12 421 13 87
e-mail: akademicka@akademicka.pl

Księgarnia internetowa:
www.akademicka.pl

Spis treści

Wstęp	7
Rozdział 1. We francuskim terminie (1921 – wiosna 1926)	13
Rozdział 2. Emancypacja (wiosna 1926 – lato 1929)	99
Rozdział 3. Na własnych skrzydłach (lato 1929 – lato 1936)	129
Rozdział 4. Lotnicze wiano Rambouillet (wiosna 1936 – jesień 1938)	191
Zakończenie	269
Bibliografia	273
Spis ilustracji	287
Spis map	289
Indeks nazwisk	291
Against the wind. France and the Air Force of the 2nd Polish Republic, 1921-1938	299

Wstęp

Polskie lotnictwo wojskowe, rówieśnik odrodzonej jesienią 1918 roku Rzeczypospolitej, narodziło się i rosło razem z nią. Jego dzieje jak klamrą spięły dwie wojny, w których przyszło mu zmierzyć się z wyzwaniem nad siły. W roku 1920 z zadania wywiązało się chlubnie, wyczerpane niemal do szczytu. Gdy niemal dwie dekady później, we wrześniu roku 1939, ponownie stanęło do boju, zwyciężyć nie mogło. Za granicę wywieść zdołało jednak najcenniejszy ze swoich zasobów – ludzi. Ci mieli walczyć nadal – aż do zwycięskiego finału.

To właśnie starcia obu wspomnianych konfliktów w największym stopniu przyciągały uwagę badaczy dziejów polskich skrzydeł. Okres pokojowej egzystencji nierzadko stanowi jedynie epilog analizy powietrznych działań wojny polsko-bolszewickiej czy – częściej jeszcze – preludium zapoczątkowanych na wrześniowym niebie walk z niemiecką Luftwaffe. Rzeczywistość lat 1921-1938 przedmiotem badań historyków lotnictwa stawała się wyraźne rzadziej¹. Nawet jednak i w tych ostatnich przypadkach uwaga autorów skupiona była niemal bez wyjątku na wydarzeniach i procesach rozgrywających się na polskim gruncie – i polskim niebie².

Oddawana w ręce czytelnika książka stanowi propozycję zmiany tej optyki i spojrzenia na dwa pierwsze dziesięciolecia historii sił powietrznych spod biało-czerwo-

¹ Prace obejmujące całość okresu są przy tym stosunkowo nieliczne, a niekiedy też w części przynajmniej przestarzałe. Zob.: R. Bartel et al., *Z historii polskiego lotnictwa wojskowego 1918-1939*, Warszawa 1978; J. Pawlak, *Polskie eskadry w latach 1918-1939*, Warszawa 1989; H. Mordawski, *Polskie Lotnictwo Wojskowe 1920-1939. Od tryumfu do tragedii*, Wrocław 2011. Por. też: E. Malak, *Administrowanie w lotnictwie polskim 1926-1939 mieniem państwowym w warunkach postępu technicznego*, Toruń 2005.

² Próbę umieszczenia rozwoju polskiego lotnictwa wojskowego w szerszym, międzynarodowym kontekście podjął K. Kłobuch w pracy *Geneza lotniczego września. Polska doktryna lotnicza i konstrukcje samolotów na tle wrogów i sojuszników, 1926-1939 r.* (Warszawa–Piekary Śląskie 2009). Realizacja podobnego zamysłu w pracy T. Pawłowskiego *Lotnictwo lat 30. XX wieku w Polsce i na świecie. Wybrane zagadnienia* (Warszawa 2011) zakończyła się częściowym jedynie powodzeniem, ze względu na fragmentaryczność zaprezentowanej analizy, niedostateczną podstawę źródłową i liczne błędy merytoryczne.

nej szachownicy z dystansu wyznaczanego przez ós polityczno-militarnego sojuszu Warszawy i Paryża.

Związane z funkcjonowaniem owego aliansu kwestie, kluczowe dla wielu zagadnień z dziejów II Rzeczypospolitej, niejednokrotnie bywały już przedmiotem badań. W tych ostatnich skupiano się jednak zazwyczaj albo na kreśleniu szerokiej panoramy międzysojuszniczych stosunków, w której na plan pierwszy wydobywane były wątki o generalnym, strategicznym znaczeniu, albo też na względnie wąskich studiach szczegółowych. W obu przypadkach problematyka współpracy lotniczej traktowana była marginalnie i zdawkowo lub wręcz zupełnie pomijana³.

Stan ten był poniekąd zrozumiały. Pogłębiona refleksja na temat polityczno-wojskowej kooperacji obu państw przez dziesięciolecia utrudniana była przez ograniczenia związane z istnieniem „żelaznej kurtyny”, barierą językową czy niedostatkami środków finansowych. W tej sytuacji dziwić nie mogło, że wojskowe aspekty międzysojuszniczej współpracy częściej, choć też na stosunkowo niewielką skalę, podejmowali badacze znad Sekwany. I w ich jednak przypadku podstaw źródłowych dostarczały niemal bez reszty zasoby jednej tylko ze stron – mianowicie archiwa francuskie⁴.

Wszystko to oznaczało poważne zubożenie powstających analiz. Zagadnienia lotnicze nie były bowiem w wojskowych kontaktach Francji i II Rzeczypospolitej

³ P.S. Wandycz, *France and Her Eastern Allies 1919-1925. French-Czechoslovak-Polish Relations from the Paris Peace Conference to Locarno*, Minneapolis 1962; idem, *The Twilight of French Eastern Alliances, 1926-1936. French-Czechoslovak-Polish Relations from Locarno to the Remilitarization of the Rhineland*, Princeton 1988; J. Kukułka, *Francja a Polska po traktacie wersalskim (1919-1922)*, Warszawa 1970; J. Ciałowicz, *Polsko-francuski sojusz wojskowy 1921-1939*, Warszawa 1970; G.-H. Soutou, *L'alliance franco-polonaise (1925-1933) ou comment s'en débarrasser?*, „Revue d'Histoire Diplomatique” 1981, no. 2-3-4, s. 295 nn.; J. Łaptos, *Francuska opinia publiczna wobec spraw polskich w latach 1919-1925*, Wrocław 1983; P. Le Goyet, *France-Pologne 1919-1939. De l'amitié romantique à la méfiance réciproque*, Paris 1991; H. Bułhak, *Polska-Francja, z dziejów sojuszu 1922-1939*, cz. 1: 1922-1932, Warszawa 1993; idem, *Polska-Francja, z dziejów sojuszu 1933-1936*, Warszawa 2000; M. Pasztor, *Polska w oczach francuskich kół rządowych w latach 1924-1939*, Warszawa 1999; C. Laforest, *La stratégie française et la Pologne (1919-1939). Aspects économiques et implications politiques*, Lille 2001; I. Davion, *Mon voisin, cet ennemi. La politique de sécurité française face aux relations polono-tchécoslovaques entre 1919 et 1939*, Bruxelles 2009; F. Dessberg, *Le triangle impossible. Les relations franco-soviétiques et le facteur polonais dans les questions de sécurité en Europe (1924-1935)*, Bruxelles 2009.

⁴ P. Griset, *La mission militaire française en Pologne. Industrie aéronautique et logique militaire*, „Revue Historique des Armées” 1987, no. 167, s. 93 nn.; T. Vivier, *L'aviation française en Pologne (janvier 1936 - septembre 1939)*, „Revue historique des Armées” 1993, no. 4, s. 60 nn.; P. Facon, *La mission militaire aéronautique en Pologne et la création de l'aéronautique polonaise dans les années vingt*, [w:] *Bâtir une nouvelle sécurité: la coopération militaire entre la France et les états d'Europe centrale et orientale de 1919 à 1929*, Château de Vincennes 2001, s. 561 nn. Zob. też: T. Krząstek, *Związki lotnictwa wojskowego Francji i Polski w latach 1918-1940*, [w:] *Lotnictwo polskie w okresie międzywojennym (materiały z sesji popularnonaukowej)*, Warszawa-Suwalski 1991, s. 153 nn. W tym ostatnim przypadku wykorzystane zostały jednak – na stosunkowo niewielką zresztą skalę – wyłącznie źródła polskie.

mało istotnym elementem. Przeciwnie – francuska pomoc w pierwszych latach niepodległości wręcz umożliwiła ostateczne ukonstytuowanie polskich sił powietrznych, następnie zaś nadała ich organizacji i doktrynie kształty, które zachowały one do końca międzywojennego dwudziestolecia. Finansowe wsparcie ze strony Paryża i napływający znanad Sekwany lub produkowany w kraju na podstawie francuskich licencji sprzęt lotniczy w całym tym okresie odgrywały w rozwoju polskiego lotnictwa rolę kluczową. W miarę upływu czasu rosło także znaczenie lotnictwa dla kreślonych przez sztabowców obu państw planów wojskowej kooperacji na wypadek kolejnego europejskiego konfliktu. Siły powietrzne, początkowo w takich ustaleniach niemal nieobecne, od połowy lat 20. zaczęły być darzone coraz większą uwagą, dekadę później stając się wręcz jednym z kluczowych elementów uwzględnianych w międzysztabowych rozmowach.

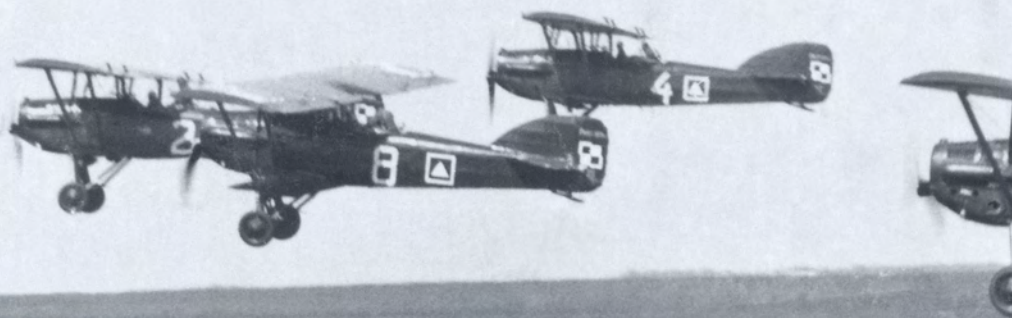
Skonstatowana luka w dotychczasowym stanie wiedzy niewątpliwie więc powinna zostać wypełniona. Umożliwić to może lepsze zrozumienie zarówno wielu aspektów funkcjonowania sojuszu Francji i II Rzeczypospolitej oraz podejmowanych w jego ramach działań czy decyzji, jak i mechanizmów rozwoju polskiego lotnictwa wojskowego. Umieszczenie zaś lotniczej problematyki w szerszym kontekście stosunków politycznych, militarycznych, ekonomicznych czy finansowych ułatwić także winno ujrzenie w nowym świetle wielu kwestii z jej punktu widzenia pobocznych, ale dla innych, ważkich niekiedy zagadnień – często niepozbawionych znaczenia.

Próbie zmierzenia się z nakreślonym wyżej zadaniem stanowi właśnie niniejsza praca. Zaprezentowana w niej analiza objęła okres wyznaczony z jednej strony przez zakończenie walk wojny polsko-bolszewickiej, początki powojennej reorganizacji polskiego lotnictwa wojskowego oraz przeprowadzoną w pierwszych tygodniach roku 1921 formalizację polityczno-wojskowej współpracy Paryża i Warszawy, z drugiej – przez wydarzenia z jesieni 1938 roku, kiedy to konferencja monachijska oraz dokonana przez II RP aneksja Zaolzia stały się przyczyną najpoważniejszego z dotychczasowych kryzysu w stosunkach obu wymienionych stolic. Argumentować można, że – choć głęboki – kryzys ten został stosunkowo szybko przezwyciężony, nie może więc stanowić dostatecznie znaczącej cezury. Dodatkowy powód dla jej przyjęcia stanowiły jednak względy poniekąd techniczne. Lotnicze aspekty funkcjonowania sojuszu Warszawy i Paryża w roku 1939 wymagają bowiem zdaniem autora odrębnego omówienia – choćby z tej racji, że na kalkulacje i poczynania obu stolic coraz potężniej oddziaływał wówczas trzeci element zarysowującego się układu, z centrum ulokowanym nad Tamizą. Wydarzenia tego okresu staną się więc przedmiotem następnej, przygotowywanej już publikacji.

Zasadnicze treści książki oddawanej w ręce czytelnika uporządkowane zostały chronologicznie. Choć utrudni to być może w pewnym stopniu śledzenie niektórych wątków narracji, umożliwić powinno zarazem czytelne zobrazowanie zmiennej dynamiki francusko-polskiej lotniczej współpracy i charakterystykę poszczególnych jej etapów.

Publikację podzielono na cztery rozdziały. W pierwszym z nich, obejmującym okres do wiosny roku 1926, zaprezentowana została analiza początkowej fazy

Wojciech Mazur (ur. 1963 r.) — doktor nauk humanistycznych, adiunkt w Instytucie Studiów Międzykulturowych Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, historyk i kulturoznawca. Jego główne zainteresowania badawcze koncentrują się wokół problematyki związków łączących siły zbrojne II Rzeczypospolitej oraz polski przemysł zbrojeniowy z międzynarodowym otoczeniem. Jest autorem książki *Na krawędzi ryzyka. Eksport polskiego sprzętu wojskowego w okresie międzywojennym* (wspólnie z dr. Markiem P. Deszczyńskim) oraz kilkudziesięciu innych publikacji naukowych i popularnonaukowych.

Oddawana w ręce czytelnika książka stanowi propozycję [...] spojrzenia na dwa pierwsze dziesięciolecia historii sił powietrznych spod biało-czerwonej szachownicy z dystansu wyznaczanego przez ós polityczno-militarnego sojuszu Warszawy i Paryża. [...]

Zagadnienia lotnicze nie stanowiły bowiem w wojskowych kontaktach Francji i II Rzeczypospolitej mało istotnego elementu. Przeciwnie — francuska pomoc w pierwszych latach niepodległości umożliwiła [...] ostateczne ukonstytuowanie polskich sił powietrznych, następnie zaś nadała ich organizacji czy doktrynie kształty, które zachowały do końca międzywojennego dwudziestolecia. Finansowe wsparcie ze strony Paryża i napływający znaną Sekwany lub wykonywany w kraju na podstawie francuskich licencji sprzęt lotniczy w całym tym okresie odgrywały w rozwoju polskiego lotnictwa rolę kluczową. W miarę upływu czasu rosło także znaczenie lotnictwa dla kreślonych przez sztabowców obu państw planów wojskowej kooperacji na wypadek kolejnego europejskiego konfliktu. Siły powietrzne, początkowo w takich ustaleniach niemal nieobecne, od połowy lat 20 zaczęły być darzone coraz większą uwagą, dekadę później stały się wręcz jednym z zasadniczych elementów uwzględnianych w międzysztabowych rozmowach.

Ze Wstępu

www.akademicka.pl

